

RZEMIEŚLNICY I BIZNESMENI

Właściciele
małych i średnich
przedsiębiorstw
prywatnych

AUTORZY:

Jerzy Bartkowski

Jan Czarzasty

Wiesława Dąbała

Juliusz Gardawski

Czesława Kliszko

Jacek Męcina

RZEMIEŚLNICY I BIZNESMENI

Właściciele
małych i średnich
przedsiębiorstw
prywatnych

pod redakcją
Juliusza Gardawskiego

Recenzja:
prof. dr hab. *Maria Jarosz*

Redaktorzy prowadzący:
Anna Raciborska, Łukasz Żebrowski

Redakcja:
Bogna Widła

Korekta:
Joanna Barska

Projekt okładki:
Katarzyna Juras

Fotografia na okładce © Nik_Merkulov fotolia.com

Copyright © by Wydawnictwo Naukowe Scholar Spółka z o.o.

Publikacja dofinansowana przez Konfederację Lewiatan

Badania „Przedsiębiorcy 2011” były sfinansowane
przez Konfederację Lewiatan, także dofinansowane ze środków statutowych
Kolegium Ekonomiczno-Społecznego Szkoły Głównej Handlowej

ISBN 978-83-7383-679-2

Wydawnictwo Naukowe Scholar Spółka z o.o.
ul. Krakowskie Przedmieście 62, 00-322 Warszawa
tel./fax 22 826 59 21, 22 828 95 63, 22 828 93 91
dział handlowy: jak wyżej, w. 105, 108
e-mail: info@scholar.com.pl
www.scholar.com.pl

Wydanie pierwsze
Skład i łamanie: WN Scholar (*Jerzy Łazarski*)
Druk i oprawa: Drukarnia Na Księżym Młynie, Łódź

Spis treści

Od REDAKTORA	9
Podziękowania	17

JULIUSZ GARDAWSKI

WSTĘP. JAKI KAPITALIZM? JACY KAPITALIŚCI?

WYBRANE PROPOZYCJE TEORETYCZNE	19
1. Typy kapitalizmu w krajach Europy Centralnej i Wschodniej	19
2. Specyfika kapitalizmu polskiego	22
3. Teorie odradzania klasy przedsiębiorców po autorytarnym socjalizmie	26

JULIUSZ GARDAWSKI

ROZDZIAŁ I. SPOŁECZNA GENEALOGIA KLASY PRZEDSIĘBIORCÓW PRYWATNYCH w III RZECZYPOSPOLITEJ

	32
1.1. Prywatna przedsiębiorczość w czasach autorytarnego socjalizmu i w okresie poprzedzającym przełom ustrojowy	32
1.2. Stara i nowa inicjatywa prywatna w czasach przełomu ustrojowego	49
1.3. Ścieżki rekrutacji do klasy przedsiębiorców prywatnych	54
1.4. Rola średniej, technokratyczno-biurokratycznej nomenklatury gospodarczej w prywatyzacji gospodarki	56
1.5. Główne wnioski	62

JULIUSZ GARDAWSKI

ROZDZIAŁ II. PRZEDSIĘBIORSTWA I PRZEDSIĘBIORCY

	65
2.1. Sektor małych i średnich przedsiębiorstw w okresie postfordowskim i w erze gospodarki opartej na wiedzy	65
2.2. Typologia firm sektora MŚP	68
2.3. Wielkość polskiego sektora małych i średnich przedsiębiorstw	70
2.4. Polski sektor małych i średnich przedsiębiorstw w czasach kryzysu	74
2.5. Badania „Przedsiębiorcy 2011”	76
2.6. Podstawowe dane badanych przedsiębiorstw: czas założenia, wielkość, region, lokalizacja	77
2.7. Branża i technologia	79
2.8. Konkurencja i rynek	82

2.9. Strategie firm i modele działalności	87
2.10. Determinanty rozwoju firmy	92
2.11. Innowacyjność	95
2.12. Partycypacja w zarządzaniu i związki zawodowe	102
2.13. Przedsiębiorcy: demografia, wewnątrzsterowność, ideologia	105
2.14. Pojęcia kapitału ludzkiego i kapitału kulturowego	107
2.15. Wykształcenie przedsiębiorców	109
2.16. Doksztalcanie i kapitał ludzki	113
2.17. Środowisko rodzinne pod względem wykształcenia i kapitał kulturowy	114
2.18. Rodzinne zakorzenienie w sektorze prywatnym i rolnictwie	121
2.19. Główne wnioski dotyczące przedsiębiorstw i przedsiębiorców	123

JULIUSZ GARDAWSKI

ROZDZIAŁ III. SYLWETKI PRZEDSIĘBIORCÓW	126
3.1. Przedsiębiorca i przedsiębiorczość	126
3.2. Wyodrębnienie sylwetek przedsiębiorców	129
3.3. Typologie sylwetek przedsiębiorców	137
3.4. Analiza demograficzno-społeczna przedstawicieli sylwetek	152
3.5. „Rzemieślnik” a „biznesmen”	165

JULIUSZ GARDAWSKI

ROZDZIAŁ IV. KAPITAŁ SPOŁECZNY BIZNESU W SPOŁECZEŃSTWIE O NISKIM KAPITALE SPOŁECZNYM.	167
4.1. Schematy teoretyczne kapitału społecznego	167
4.2. Hipotezy	177
4.3. Sieci współdziałania biznesowego	178
4.4. Towarzyski wymiar sieci współdziałania	189
4.5. Kontakty towarzyskie przedsiębiorców	191
4.6. Zaufanie	192
4.7. Przynależność do organizacji	194
4.8. Kapitał łączący (<i>linking</i>)	200
4.9. Główne wnioski	210

JULIUSZ GARDAWSKI

ROZDZIAŁ V. PRZEDSIĘBIORCY W STRUKTURZE SPOŁECZNEJ.	213
5.1. Uwagi o współczesnych teoriach struktury i miejscu przedsiębiorców w strukturze	213
5.2. Lokalizacje strukturalne przedsiębiorców sektora MŚP	221
5.3. Antagonizmy społeczne	234
5.4. Główne wnioski	239

JACEK MĘCINA

ROZDZIAŁ VI. POSTAWY PRZEDSIĘBIORCÓW WOBEC PRAWA

I OCENA WARUNKÓW PROWADZENIA DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ.	241
6.1. Bariery utrudniające rozwój przedsiębiorczości	246
6.2. Ocena prawa w kontekście ochrony interesów stron stosunków pracy.	265
6.3. Elastyczne formy zatrudnienia.	275
6.4. Postulaty zmian niezbędnych dla podniesienia konkurencyjności polskich firm	282

JULIUSZ GARDAWSKI

ROZDZIAŁ VII. OCZEKIWANY MODEL KAPITALIZMU: KU ETATYZMOWI?

7.1. Narzędzia badania różnorodności kapitalizmu	288
7.2. Preferowana wizja ładu społeczno-gospodarczego w badaniach z lat 1991–2007	289
7.3. Wskaźnik ładu polityczno-gospodarczego w badaniach „Przedsiębiorcy 2011”	295
7.4. Uśredniony model ekonomii politycznej: między etatyzmem, zakorzenieniem i liberalizmem	299
7.5. Szczegółowe modele oczekiwanego ładu polityczno-gospodarczego	302
7.6. Dwa modele oczekiwanego ładu polityczno-gospodarczego.	309
7.7. Główne wnioski	313

JAN CZARZASTY

ROZDZIAŁ VIII. KULTURA ORGANIZACYJNA

MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW W POLSCE	315
8.1. Wprowadzenie	315
8.2. Kultura organizacji.	315
8.3. Kultura jako zmienna zewnętrzna: międzynarodowe modele porównawcze	318
8.4. Polska kultura organizacyjna	322
8.5. Kultura organizacyjna MŚP w Polsce w świetle wyników badań „Przedsiębiorcy 2011”	329
8.6. Wymiary kultury	332
8.7. Podsumowanie	339
8.8. Wnioski	343

JERZY BARTKOWSKI

ROZDZIAŁ IX. PRZEDSIĘBIORCY SEKTORA MŚP I POLITYKA.

9.1. Wstęp	348
9.2. Potrzeba ustroju demokratycznego w Polsce i ocena jego funkcjonowania	351

9.3. Wizja demokracji wśród przedsiębiorców sektora małych i średnich przedsiębiorstw	361
9.4. Postawy autorytarne i antyautorytarne wśród przedsiębiorców. Aprobata demokracji reprezentacyjnej i odrzucanie silnej władzy jednostki.	375
9.5. Zainteresowanie polityką i uczestnictwo w wyborach.	380
9.6. Preferencje polityczne przedsiębiorców.	391
9.7. Podsumowanie	398

CZESŁAWA KLISZKO

ROZDZIAŁ X. POŁOŻENIE MATERIALNE POLSKICH PRACODAWCÓW

ICH POSTAWY PROZDROWOTNE	405
10.1. Położenie materialne polskich pracodawców	405
10.2. Zachowania prozdrowotne.	421

WIESŁAWA DĄBAŁA

ROZDZIAŁ XI. WYBÓR PRÓBY I SZACOWANIE WYNIKÓW

W BADANIU PRZEDSIĘBIORCÓW SEKTORA MŚP	432
11.1. Warunki przeprowadzenia badania	432
11.2. Wybór próby.	438
11.3. Próba zrealizowana	449
11.4. Właściciele i współwłaściciele przedsiębiorstw w próbie ogółem i podpróbach.	465
11.5. Warunki pracy ankietatorów	477
11.6. Podsumowanie	480

INDEKS NAZWISK	483
---------------------------------	------------

NOTY O AUTORACH	487
----------------------------------	------------